

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Irena Satkeová

**Situace ve francouzském tisku
po 2. světové válce**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Irena Satkeová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce: **PhDr. Jan Cebe**

Datum obhajoby: 2009

Hodnocení:

Bibliografický záznam

SATKEOVÁ, Irena. *Situace ve francouzském tisku po 2. světové válce*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2009. 87 s. Vedoucí bakalářské práce Doc.PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Situace ve francouzském tisku po 2. světové válce“ pojednává o situaci v tisku a v novinářské profesi ve Francii v období skončení okupace. Jako východisko uvádí stav, ve kterém se tisk nacházel v předválečné době a jeho působení během 2. světové války. Práce je rozdělena na tři části. První se věnuje historickému kontextu tiskového trhu všeobecně, jeho reakci na konec okupace a postupné ustálení trhu. Druhá část je zaměřena na dopad okupace na novinářskou profesi. Vypořádání se s kolaboranty a ustavení profesních norem. Představuje také osud čtyř osobností, které ovlivnily různé aspekty tištěných médií dané doby. Třetí část se potom věnuje konkrétní situaci v deníku Le Figaro v tomto období.

Annotation

This thesis is focused on the situation in press and journalism in France after the occupation during Second World War. As a base we describe the situation of the prewar press and its activity during the war. The thesis is divided into three parts. First focuses on historical context of press market in general, its reaction to the end of the occupation and successive stabilisation. The second part focuses on impact of occupation to journalism. Settlement with collaborationists and establishment of profession standards. We present also four personalities, which influenced different aspects of the media of the time. The third part presents specific situation of the daily paper Le Figaro.

Klíčová slova

Francouzský tiskový trh, Cenzura, Dějiny tisku, Žurnalistická profese, Le Figaro, Očista

Keywords

French press market, Censorship, History of press, Journalisme, Le Figaro, Purge

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 63 655 znaků s mezerami, tj. 35 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 9.1.2009

Irena Satkeová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za trpělivé vedení práce a své rodině za podporu při studiu.

OBSAH

ÚVOD	9
1. ZMĚNY VE FRANCOUZSKÉM TISKU POVÁLEČNÉHO OBDOBÍ	10
1.1. MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ – MODERNIZACE A DIVERSIFIKACE	10
1.2. OBDOBÍ OKUPACE 1941 – 1944	11
1.2.1. Postup vydavatelů tisku po okupaci	11
1.2.2. Systémy cenzury	12
1.2.3. Některé ekonomické aspekty fungování tisku	13
1.2.4. Ilegální tisk	14
1.3. POZADÍ NADCHÁZEJÍCÍHO POLITICKÉHO VÝVOJE	15
1.4. REAKCE NA OSVOBOZENÍ	16
1.4.1. Znovuobnovení titulů a svobody slova	16
1.4.2. Krize a hledání statutu tisku	18
1.5. SITUACE NA POVÁLEČNÉM TISKOVÉM TRHU, VE ČTENÁŘSKÉ OBCI	20
2. DOPAD 2. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NOVINÁŘSKOU PROFESI VE FRANCII	23
2.1. VYPOŘÁDÁNÍ SE S KOLABORANTY	23
2.1.1. Meziválečné období, Syndikát novinářů	23
2.1.2. Statut novinářů během okupace	24
2.1.3. Očista novinářského stavu	26
2.1.4. Problémy v poválečném hledání statutu novinářů	28
2.2. OSOBNOSTI, KTERÉ VÝZNAMNĚ OVLIVNILY FR. TISK DANÉ DOBY	30
2.2.1. Albert Bayet	30
2.2.2. Pierre Brisson	31
2.2.3. Jean Prouvost	32
2.2.4. Robert Brasillach	33
3. LE FIGARO	34
3.1. HISTORIE LISTU	34
3.2. PŘESUN DO EXILU	34
3.3. PŮSOBNÍ V LYONU	35
3.4. POSTAVENÍ NA FRANCOUZSKÉM TRHU PO OBNOVENÍ VYDÁVÁNÍ	36
ZÁVĚR	39
BIBLIOGRAFIE	41

ÚVOD

Francouzský tisk je odrazem společnosti, která po dlouhou dobu fungovala v evropské společnosti jako vzor svobody, demokracie a práv člověka jako občana. Tato situace plynula z dědictví Francouzské revoluce v 18. století, jejímž základním kamenem byla svoboda tisku. Přes tento historický předpoklad má i francouzský tisk za sebou období, kdy byla tato základní svoboda potlačena. Nejvýrazněji se tak stalo za 2. světové války pod německou okupací, kdy byli zkoušce podrobeni jednotlivci, působící v oblasti vydávání tisku, stejně jako instituce, které na něj dohlížely.

Cílem práce je vytvořit přehledovou studii, která popíše hlavní rysy poválečného uspořádání ve francouzském tisku a v žurnalistické profesi. Zaměří se především na vypořádání se s kontrolou okupantů nad všemi fázemi produkce tištěných médií a na systém nastolování pořádku v daném odvětví. To vše s přihlédnutím k vývoji francouzského tisku v období mezi dvěma válkami a k jeho situaci pod německou nadvládou.

První část práce se věnuje chování francouzského tiskového trhu a médií, která na něm působila po začátku. Jedná se tedy především o postup vydavatelů, kteří čelili okupaci německými vojsky v severní části Francie a ustavení kolaborantské vlády v části jižní a postup institucí ve formování nových pravidel ve fungování daného odvětví v době po osvobození. Nahlížíme zde také na podobu médií a směřování čtenářského zájmu v tomto období.

Druhá část se věnuje situaci v novinářské profesi a jejímu právnímu zakotvení. Jsou zde načrtnuty počátky institucionalizování žurnalistického povolání, stejně jako postup vzniklých institucí při vypořádání se s kolaborujícími novináři. V této části práce jsou také představeny čtyři významné osobnosti jako zástupci pozic, které formovaly tištěná média.

V poslední části práce je potom vývoj tištěných médií představen na příkladu významného pravicového deníku Le Figaro, jehož historie v mnoha ohledech zrcadlí postup snahy mnohých deníků zachovat vydávání v době války, i hledání svého místa na trhu a obnovování důvěry čtenářů v době po roku 1944.

1. Změny ve francouzském tisku poválečného období

1.1. Meziválečné období – modernizace a diversifikace

V porovnání s vývojem anglického a amerického tisku se vývoj francouzského tisku vyznačoval v období mezi dvěma válkami relativní stagnací. (Serofinová, 1994, s. 54)

První světová válka způsobila okamžitý poválečný nárůst zájmu o tisk, způsobený nadšením z vítězství a hladem po informacích. Náklad velkých pařížských deníků nejdříve prudce vzrostl z 5,5 milionu výtisků v roce 1914 na 8,2 milionů v roce 1917, brzo ale vinou ekonomických i společenských faktorů spadl na 6,4 milionů v roce 1918, respektive na 4,4 milionů roku 1924. Náklady celostátního tisku stouply v letech 1920 až 1939 z 10 na 12 milionů výtisků. (Bellanger, 1975, s. 276)

V meziválečném období zaznamenaly ve Francii značný rozmach i politické týdeníky. Byly přirozeným orgánem politických uskupení, mnohé z nich se opíraly spíše o politické hnutí, než o konkrétní stranu. Tento rozmach byl podmíněný neúspěchem názorového tisku po 1. světové válce zapříčiněným především ekonomickými těžkostmi.

V letech 1919 až 1939 nastala i ve Francii částečná koncentrace tisku, podporovaná ekonomickou krizí na konci 20tých a začátku 30tých let. Nárůst ceny tisku způsobený devalvací měny se nepromítl ani tak do zmenšení počtu periodik, jako právě do jejich koncentrace. Počet deníků v Paříži klesl ze 40 na 32 deníků, v departmánech z 220 na 175. (Serofinová, 1994, s.55)

Liberární zákon o tisku z roku 1881 nebyl schopen čelit nebezpečí totalitních doktrín, fašismu a nacismu. V meziválečném období se objevilo několik snah o jeho reformu, žádný návrh však neuspěl. Jedinou důležitou normou týkající se odvětví bylo vypracování statutu žurnalistů a uznání legality zákazu šíření a administrativního zabavení periodika v případě, že by jeho obsah vyvolal narušení veřejného pořádku. (Serofinová, 1994, s. 56)

1.2. Odbobí okupace 1941 - 1944

Stejně jako za první světové války v letech 1914 - 1918 vstup zemí do válečného stavu roku 1939 byl doprovázen zpochybněním většiny základních lidských práv, zejména těch, která se dotýkala přístupu k informacím a jejich distribuce. Veškerý tisk se ocitl pod vojenskou kontrolou, cenzura se opět stala právně ospravedlnitelnou. (Charon, 1991, s. 50)

1.2.1 Postup vydavatelů tisku po okupaci

Za německé okupace v červnu 1940 měly francouzské deníky na severu Francie tři možnosti. Zaprvé uniknout před německou armádou a přestěhovat se do svobodné zóny. Tuto možnost si zvolily pouze deníky vycházející celonárodně, kterým tak nehrozilo, že ztratí své čtenáře, např. *L'Action française*, *le Figaro*, *le Temps*. Zadruhé mohly celkově přestat vycházet, což v Paříži zvolily např. *l'Aube*, *l'Époque*, *l'Intransigeant*, *l'Ordre* a *le Populaire*. Poslední možností potom bylo vycházet nadále pod německou okupací, což zvolily hlavně lokální deníky, z důležitějších pařížských deníků to byly *le Matin*, *l'Oeuvre* a *le Petit Parisien*¹.

Vznikly také nové deníky², které za německé finanční podpory prezentovaly především názory kolaborantů. (Rioux, 1991, s.192-193)

Exodus pařížského tisku nejlépe defínuje příklad deníku *Le Temps*³. Paříž opustil 10. června 1940. Odešel do Angers, kde mu umožnilo vycházení technické zázemí deníku *Le Petit Courier*. Po několika číslech se přestěhoval s vládou do Bordeaux, kde vycházel na rotačkách *La Petit Gironde*. 1. června 1940 už byl v Clermont-Ferrande a od 30. září 1940 se usadil v Lyonu, kde mu azyl poskytl *Le Progrès* a kde vycházel až do 29. září 1942.

Do Lyonu se uchýlily i deníky *Le Figaro*, *Paris-Soir*, *L'Action française*, *Le Journal*, *La Croix* a *Journal des Débats*.

Kromě předválečných titulů, které působily i během okupace, vzniklo i několik nových deníků, které měly většinou zázemí v hlavním městě. Tyto deníky, financované

¹ Vjímečná byla situace deníku *Paris-Soir*. Personál pařížské redakce uprchl do jižní zóny a tam pokračoval ve vydávání, zatímco v Paříži Němci bez svolení majitele začali vydávat pod stejným názvem deník, který vycházel po celou dobu okupace. (Rioux ep. fr.)

² např. *le Cri du Peuple*, *le Gerbe*, *les Nouveaux Temps*

³ *Le Temps* byl pravicový deník, založený roku 1861 Augustem Nefftzerem.

německou stranou, publikovaly názory dle pokynů okupačních sil a byly určeny pro různé skupiny čtenářů. Mezi nejvýznamnější tituly patří L'Atelier (odborářský deník), Le Cri du Peuple (orgán Francouzské lidové strany), La Gerbe (literární deník), Les Nouveaux Temps (imitace Le Temps) či Le Priori ("týdeník boje proti židovskému spiknutí").

1.2.2. Systémy cenzury

Přibližně 350 listů, které nadále v severní zóně vycházely, podléhaly dvěma organizacím - bylo to jednak Oddělení propagandy neboli Propaganda Abteilung (PA), jednak německá ambasáda ve Francii.

PA podléhající Říšskému ministerstvu informace mělo kontrolu nad tiskem, radiovým vysíláním, filmem a vydávalo seznam zakázaných knih. Bylo oficiálně založeno 18. července 1940 a bylo přímým orgánem nacistické propagandy ve Francii. V Paříži sídlily dva odbory oddělení, zabývající se přímo denním tiskem. A to "Lectorat", který měl za úkol shromažďovat důležité informační články vyšlé v tisku a postupovat je nejvyššímu vojenskému velení a "Groupe Presse", jehož úkolem bylo sledování dodávek papíru a dohled nad aktivitami provinčního tisku a nad Francouzskou tiskovou informační kanceláří, která nahradila v okupované zóně agenturu Havas a která v říjnu 1942 přešla ve Francouzskou informační kancelář.

Již od začátku okupace mohlo Oddělení propagandy počítat se spoluprací s německým vyslanectvím ve Francii, jehož představitelem byl Otto Abetz⁴. Velvyslanectví mělo za úkol rozdělování finančních dotací redakcím, agenturám i distribučním firmám. Abetz podporoval rozvoj tisku nakloněného Německu, reprezentovaného vysokonákladovými listy jako Le Petit Parisien, nebo orgány, které otevřeně brojily pro kolaboraci s Německem, jako L'Oeuvre⁵. Mezi financovanými listy se dále nacházely Les Nouveaux Temps (pod vedením Jeana Luchaira), Le Gerbe (pod vedením Alfonse de Châteaubriana), nebo Je suis partout (mezi jehož spolupracovníky patřil i Robert Brasillach⁶).

Cenzura probíhala ve dvou vlnách. Cenzoři označovali nevhodné texty a kontroloři potvrzovali jejich verdikt. Vydavatelům nebylo dovoleno nechávat v textu bílá místa, proto museli nahradit zakázané pasáže jiným textem.

⁴ Otto Abetz působil jako velvyslanec ve vichystické Francii v letech 1940 - 1944.

⁵ Pod vedením Marcela Déata, kolaborantský a antisemitský deník.

⁶ Novinář a spisovatel, popraven pro kolaboraci s nacistickým Německem 6. února 1945.

V jižní zóně zavedl maršál Pétain, který stál po celou dobu války v čele vichystické vlády, vlastní systém kontroly tisku, která se realizovala až do roku 1944. Tisk tak byl od července 1940 podřízen generálnímu sekretariátu Informační kanceláře. Po obsazení jižní zóny Němci v listopadu 1942 byl však nucen snášet paralelní kontrolu tisku jejich systémem cenzury. Ta autorizovala vydávání textů podléhajících její kontrole, stejně jako zajišťovala šíření informační propagandy.

Informace, které systém cenzury uvolnil, byly předávány redakcím prostřednictvím Francouzské informační služby⁷. Ta byla hlavním informačním zdrojem v jižní zóně, zatímco na druhé straně demarkační linie okupant založil Francouzskou agenturu tiskových informací, která šířila depeše německé agentury DNB. Roku 1942 se na základě dohody mezi německými a francouzskými autoritami rozdělila pole působnosti. OFI přinášela francouzské zprávy, AFIP měla na starosti zahraniční zpravodajství. V jižní zóně působily i dvě další agentury - l'Agence Fournier a Interfrance. Informace o tom, co se děje v okupované jižní zóně, dostávala jižní zóna i prostřednictvím tzv. delegáta pro tisk. Toto právo získala roku 1940. (Rieux ep.fr)

1.2.3. Některé ekonomické aspekty fungování tisku

Monopol nad distribucí tisku měla poštovní novinová služba Hachette⁸. Ta zastavila svou činnost 13. června 1940. Vedení Hachette opustilo Paříž a usídlilo se na venkově (ve Vichy, Clermont-Ferrand a v Paulmy, kde měla rodina Hachette nemovitosti). V Paříži zůstal jen vysoký funkcionář společnosti Fernand Teyssou a několik spolupracovníků s jasnými pokyny - pokud Němci vstoupí do Paříže, služba měla být zastavena. O den později Paříž padla a Messageries Hachette ukončilo činnost. Z toho důvodu deníky Le Matin a La France au Travail, které zrovna vyšly, už nemohly být distribuovány. Německé vojenské vedení si však bylo vědomo důležitosti tisku jako prostředku propagandy, potřebovali proto orgán schopný jeho distribuce. Proto shromáždili v budově Hachette 11. července 1940 její vydavatele a představitele, aby znovu rozběhli distribuci tisku. Zabrali budovy Hachette a

⁷ Office français d'information, O.F.I.

⁸ Poštovní novinová služba (messagerie) Hachette byla založena roku 1897 přeměnou z Agence Périnet, která do té doby zajišťovala distribuci velké části periodického tisku. Nejdříve v jejím čele stál Eugène Delesalle, od roku 1920 to potom byl René Schoeller. Pod jeho vedením proběhlo několik reforem (přestěhování do nových prostor, vytvoření distribuční sítě pařížských večerních deníků na předměstí roku 1930) a došlo k posílení pozice Messageries Hachette na trhu. Roku 1939 Hachette už měla 6000 zaměstnanců a vlastnila 2250 prodejních míst v Paříži a okolo 80000 v celé Francii. (Bellanger)

vytvořili novou společnost Poštovní novinová služba spojených francouzských novin (Messageries de la Coopérative des Journaux Français, MCFJ)⁹. V jižní zóně po celou dobu okupace pokračují Messageries Hachette ve své činnosti pod taktovkou člena předválečného vedení, Guye Lapeyrea. (Girard)

Kontrola části titulů byla jedním z počinů, které měly vést k převzetí jejich kapitálu trustem "Hibhelen", pověřeným vytvořením skupiny německého tisku ve Francii.¹⁰ (Charon, 1991, s.51)

Nedostatek papíru a materiálu pro zajištění výroby dostal postupně deníky celostátně do ekonomických problémů. Významný pokles prodeje byl způsoben také klesající důvěrou čtenářů ke kolaborujícím periodikům. K tomu se přidala stále se zvyšující cena, která vzrostla mezi lety 1940 a 1944 z 0,75 franků na 2 franky, tedy přibližně dva a půlkrát. Konečně politický a morální úpadek tisku byl stále více systematicky odhalován jak tiskem odboje, tak londýnským radiovým vysíláním. Tím se velká část čtenářů odklonila od oficiálních deníků, jejichž důvěryhodnost byla významně otřesena. (Charon, 1991, s.52)

1.2.4. Ilegální tisk

První ilegální tituly se objevují již od června 1940 a jejich počet nepřestal růst až do konce války. Ilegální tisk se dostal z nákladu 100 000 kusů na začátku roku 1941 na dva miliony v době svého největšího rozmachu v roce 1944. Toho roku dosáhl ilegální tisk stejného množství čtenářů jako oficiální tisk schválený vládou ve Vichy. Během okupace vycházelo přes tisíc titulů, a přestože některé vydržely po celou dobu válečného stavu, nejpočetnější jsou ty, které zanikly po několika číslech. (Rioux, V.c.67)

Jedním z nejostřejších ilegálních periodik byl orgán francouzských komunistů L'Humanité, který vycházel od roku 1939 (od zákazu komunistického tisku).

⁹ Do jejího čela postavili prvního důstojníka Webera, který byl po několik let pařížským dopisovatelem německé tiskové informační služby DNB.

¹⁰ Dr. Hibbelen byl pověřen Oddělením propagandy diskretním seskupením společností působících v oblasti vydávání tisku. Díky svým stykům se dostal do vydavatelstev a zajistil většinu akcií. Na konci okupace (31. května 1944) trust tvořilo 8 akciových společností, 14 společností S.A.R.I. s větší podobou francouzské společnosti, 49 tiskovin a 3 vydavatelské domy. Celkem tak kontroloval okolo 50% pařížských listů.

Velké množství ilegálních periodik se ve Francii objevilo v letech 1941 a především v roce 1942. Byl to významný ilegální orgán Combat, dále např. Libération, Défense de France, Le Populaire, Franc-Tireur, atd.

Ilegální tisk vycházel jen s velkými těžkostmi, které mu způsobovaly jednak složitý přístup ke zdrojům informací¹¹, jednak nedostupné dodávky papíru a distribuce.

V listopadu 1943 byla založena Národní federace ilegálního tisku¹², v jejímž čele stanul Albert Bayet. Ta vypracovala 28-stránkový Modrý sešit (Cahier Bleu), který obsahoval rozhodnutí, jak bude vypadat systém tisku a rozhlasového a televizního vysílání po osvobození Francie.

1.3. Pozadí nadcházejícího politického vývoje

Prezident USA Roosevelt zamýšlel Francii umístit pod záštitu americké administrace. De Gaulle to odmítl a 14. června prohlásil: “Bojujeme po boku spojenců, se spojenci, jako spojenc. A vítězství, kterého dosáhneme, bude vítězstvím Francie.” (Dubé, 2003, s. 763) Na konci roku 1944 byla ustavena Prozatímní vláda generála de Gaulla, složená ze socialistů, komunistů a gaullistů. Nasazení komunistů v odboji, odvaha sovětských vojáků a konečné vítězství Sovětského svazu a spojenců zajistilo komunistickým představitelům prestiž ve veřejném mínění.

Odchod generála De Gaulla (způsobený politickou neshodou) v lednu 1946 vytvořil politické vakuum, které se snažily zaplnit tři velké strany ovládající Ústavodárné shromáždění tím, že spojily své síly kolem nového předsedy vlády, socialistického poslance Félix Gouina, který byl do té doby předsedou Národního shromáždění. Návrh ústavy byl schválen většinou socialistů a komunistů 19. dubna 1946. Jeho hlavním rysem bylo omezení pravomocí výkonné moci a návrat moci do rukou jediného a všemocného shromáždění. Lidoví republikáni (gaullisté) se od tohoto textu distancovali.

Vlády, které se vystřídaly od osvobození do roku 1946, za sebou zanechaly velký kus práce. Veřejný pořádek byl navzdory těžké situaci zachován nebo obnoven, znovu byly

¹¹ Informace ilegální vydavatelé získávali ze zahraničního radiového vysílání, v posledních letech okupace vznikly ilegální zpravodajské agentury jako Bureau d'Information et de Presse, Centre d'information et de documentation a Union française d'information et de documentation.

¹² Fédération nationale de la presse clandestine, F.N.P.C.

zavedeny veřejné svobody, prostřednictvím dekretů a později legislativní cestou se uskutečnily reformy odpovídající programu Národní rady odboje¹³.

Roku 1946 tedy uvolnila provizorní vláda místo čtvrté republiky, zřízené novou Ústavou schválenou referendem, která vstoupila v platnost dne 24. října 1946. Nestabilita politické moci a pokračující potíže koloniální politiky způsobené problémy v Indočíně a v Alžírsku vedly k několika závažným krizím a změnám vlády¹⁴. Nicméně je to právě parlamentární zřízení Čtvrté republiky, které umožnilo rekonstrukci a modernizaci válkou poškozené Francie. Vděčí za to především založení Francouzské agentury pro plánování¹⁵ a jisté míře znárodnění strategických sektorů ekonomiky.

Stav politických sil čtvrté republiky byl v první řadě poznamenán velkým počtem stran. Navíc je třeba vzít v úvahu překvapivou nestálost přívrženců politických uskupením vyvolávanou nepochybně vratkostí veřejného mínění, jehož součástí byl neobvykle vysoký počet voličů kolísajících mezi jednotlivými politickými proudy. To vše nakonec vedlo k slabosti systému vybudovaného na politických stranách, které nedovedly vzdorovat z vnějšku přicházejícím tlakům zájmových skupin. (Duby, 2003, s. 764)

V letech 1945-1951 probíhala období obnovy a nového rozjezdu ekonomiky. Byla to doba, kdy byly uvedeny do pořádku infrastruktura a základní průmyslová odvětví, doba postupného uvolňování restrikcí, jež si žádala svízelná situace panující v průmyslu. Tempo růstu domácí výroby bylo během prvních let velmi vysoké, jeho pokles byl pouze symptomem postupného návratu k normálním výrobním podmínkám i běžné spotřebě. (Duby, 2003, 766)

1.4 Reakce na osvobození

.4.1. Znovuobnovení titulů a svobody slova

Obnova principu svobody tisku a informací byla prohlášena Francouzskou radou národního osvobození¹⁶ v nařízení z 6. května 1944 pojednávajícím o správě tisku počas války. Článek 1. stanovuje: *“Svoboda tisku a informací všeobecně, až do dekretu potvrzujícího zastavení nepřátelských vojenských akcí, je zajištěna za podmínek určených zákonem z 29. července 1881.”* Nařízení z 6. května 1944 vstoupilo v okamžitou platnost v

¹³ Znárodnění širokého sektoru hospodářské činnosti, vytvoření sociálního zabezpečení, zavedení podnikových výborů, reforma podmínek přístupu k vyšším funkcím veřejné správy. (Duby)

¹⁴ Prvním prezidentem IV. republiky se stal Vincent Auriol, ve funkci působil v letech 1947 - 1954.

¹⁵ Commissariat général du Plan (CGP) založil dekretem generál de Gaulle roku 1946.

¹⁶ Comité Français de Libération Nationale

kontinentální Francii nařízením z 9. srpna 1944 pojednávajícím o obnovení právního řádu republiky. (Bellanger)

Již Národní rada odboje¹⁷ přijala dne 15. května 1944 jako prioritu “*svobodu tisku, jeho čest a nezávislost ve vztahu ke státu, finančním mocem a zahraničním vlivům*”.

Prozatímní výkonná moc, kterou byl Francouzský výbor osvobození¹⁸, přijímala potřebná opatření ke zrušení periodik, která vycházela během 2. světové války, a to v okupované severní zóně po podepsání příměří v červnu 1940 a ve svobodné jižní zóně 15 dní po německé invazi roku 1942. (str. 70, Serafinová). Zároveň zajistila vydávání novin odboje a těch, které ukončily činnost k výše zmíněným datům. Nalezneme zde první kroky procesu, který se bude odehrávat během následujících let a vyvolá hlubokou reformu francouzského tisku následkem toho, co se bude později souhrnně nazývat “usnesení roku 1944”. (Charon, 1991, s.52)

Zabrání majetků novin vycházejících pod okupací proběhlo ve zmatku, ale bez použití násilí. Vláda schválila obsazení budov, které si rozdělil tisk odboje podle nepsaných dohod mezi svým vedením. Le Populaire zabral prostory Le Matin, L'Humanité a Le Parisien libéré se začaly tisknout na rotačkách Petit Parisien, Combat, Défense de la France a Franc-Tireur použily zařízení L'Intrasigeant, na kterých Němci vydávali svůj Pariser Zeitung. Ještě nedávno ilegální tisk byl tedy připraven spatřit světlo světa, zatímco osvobozování Paříže stále probíhalo. První vydání pařížského tisku byla prodávána na rozích ulic ještě uprostřed výstřelů. Stejně tak ve zbytku země vydavatelé tisku odboje zabrali zařízení zrušeného tisku. (Rioux, 1991, s.196)

21. srpna 1944 vyšla první čísla deníků *L'Humanité*, *Combat* a *Libération*. Jejich vydání umožnilo obsazení tiskáren, opuštěných dva dny předtím předchozími uživateli. Předválečná periodika, která byla obnovena jsou *L'Humanité* (ilegální od zastavení oficiálního vydávání v srpnu 1939), *L'Aube*, *le Populaire*, *Ce Soir* (vydávání přerušeno roku 1940) a *Le Figaro* (vydávání přerušeno 11. listopadu 1942 po okupaci jižní zóny). Periodika zrozena z ilegálního tisku jsou *Combat*, *Défense de la France*, *Franc-Tireur*, *France libre*, *Front National*, *Libération* a *le Parisien libéré*. Vzhledem k nedostatku papíru měla všechna povolená periodika určený rozsah vydání. Toto rozdělení bylo určeno podle koeficientu, vypočítaného na základě předchozí činnosti periodik. Pro příklad - koeficient 3 byl přidělen předválečným titulům, které nevycházely po podepsání příměří, tedy například *L'Aube* a *Ce*

¹⁷ Conseil national de la Résistance, byl orgánem, který řídil činnost Vnitřního francouzského odboje, tisku, syndikátů a členů politických stran, které se stavěly proti vichystické vládě. Působil od poloviny roku 1943.

¹⁸ Comité français de la libération, ustaven nařízením z 6. května 1944

Soir. Koeficient 5 byl přidělen titulům, které jednak vycházely již před válkou a navíc byly od té doby v ilegalitě, jako například *le Populaire* a *l'Humanité*. Správa majetku jednotlivých vydavatelství přešla okamžitě pod kontrolu Informační služby. (Bellanger, 1975, s. 274-275)

Na základě zmíněných nařízení navždy zmizela z trhu periodika, často až se stoletou tradicí, chybící se vysokou prestiží nejen ve Francii, ale i v zahraničí. Byly to například *Journal des Débats*, *Le Temps*, *L'Intransigeant*, *L'Oeuvre* a *Le Journal*. (Serafinová, 1994, s.74)

Ještě nařízení z 15. června 1945 v člancích 2 a 3 pojednává o předběžné cenzuře a o úzké spolupráci médií a vojenské moci po celou dobu války. Cenzura je však zcela zrušena zároveň s koncem války nařízením z 12. října 1945, které ruší platnost obou článků uvedeného nařízení. (Bellanger, 1975, s. 399)

Po osvobození je zabráno pařížské zázemí Messageries Hachette a je vytvořena nová PNS, Messageries Françaises de Presse. Její nové vedení ale nemělo dostatečné zkušenosti a vinou mnoha chybných kroků¹⁹ přivedlo společnost již roku 1946 do obrovských dluhů. V té chvíli se navrácí společnost Hachette, která v odvětví stále významněji působí prostřednictvím dceřiných společností. Jednou z nich je i Société de gérance des messageries, která později bude vlastnit 49 % podíl v Nouvelles Messageries de la presse parisienne, obchodní společnosti, která byla vytvořena roku 1947 po zániku MFP. Zbytek společnosti vlastnila tisková družstva, nadřízeným orgánem celé společnosti (fungující na stejném principu dodnes) je Vrchní rada tiskové novinové služby (Conseil supérieur des messageries de presse).

1.4.2. Krize a hledání statutu tisku

Krizi roku 1947 ve francouzském tisku urychlil 32 denní stávkou typografů v MFP, která skončila vytvořením Les Nouvelles Messageries de Presse. Krize se promítla do zvýšení ceny periodik, která stoupla ze čtyř franků v roce 1946 na patnáct franků v říjnu 1951. Tento nárůst, který si vyžádaly vyšší náklady na výrobu, zvýšení ceny papíru a zvýšení počtu stran v periodiku, způsobil zánik třinácti novin v Paříži a přibližně padesáti novin v departmánech.

¹⁹ Vydavatelé platí jen za distribuci prodaných výtisků; Messageries mají reputaci jednoho z nejlépe placených zaměstnání v odvětví; nedokáží získat peníze za výtisky distribuované do Německa, ...

Od května 1944 prakticky až do roku 1957 by postupně přijímán soubor právních opatření, obsahující jak ministerská nařízení, tak dekrety i zákony. Návrhy reforem, které byly představeny v poválečných letech se dotýkaly především dvou hlavních témat, a to zaprvé statutu trestního zákona řešícího trestné činy týkající se tisku a šíření informací a za druhé statutu společností působících na tiskovém trhu.

Již v nařízení z 6. května 1944 je patrná vůle odtrhnout se od starých struktur, rozpustit společnosti, zakázat dřívější tituly.

Přijetí zákona z 11. května 1946 znamenal zákaz vycházení všech periodik oficiálně působících za okupace, převod jejich majetku, zrušení společností, rozdělení a přiznání prostor a prostředků novým vydavatelům. (Bellanger). Tato celková rekonstrukce sektoru je doprovázena také restrukturalizací v oblasti vydavatelství a přidružených struktur, jako informačních a reklamních agentur, poštovních novinových služeb, papíren, atd., jež jsou závislé na silné státní podpoře. Řídící pracovníci vybráni pro uskutečnění plánované restrukturalizace jsou vybíráni politickým vedením - tento systém politického schvalování bude vládnout po několik let, během kterých se zrodí většina poválečných titulů. (Charon, 1991, s.54)

Vydavatelství periodického tisku jsou defnována třemi podmínkami působnosti - transparentností, limitovanou koncentrací vlastnictví a nezávislostí na podnikatelských aktivitách mimo tento sektor.

Transparentnost je zajištěna nařízením ze srpna 1944, jenž určuje povinnost zveřejňovat informace o vlastnictví periodika, jeho ekonomické aktivitě a distribuci. Co se týče omezení koncentrace vlastnictví, dle nařízení není možné vlastnit více než jeden deník. Zakázána je také vertikální koncentrace vlastnictví. Ředitel nesmí být v čele více deníků, navíc nad náklad 50 000 pro týdeník a 10 000 pro deník nesmí vykonávat žádnou externí funkci. Vydavatelstvím je také zakázáno jak spojení se zahraničním partnerem, tak s jakoukoliv obchodní či průmyslovou společností. Finanční podpora, sponzorství, dokonce i mnohočetné předplatné jsou kontrolovány a mnohdy zamítnuty. (Charon, 1991, s.55)

Přestože poválečné zákonodárství bojovalo proti koncentraci vlastnictví tisku, v období krize tisku ve Francii si upevnili svá postavení vydavatelská skupina Hachette (France-Soir) a Amauryho²⁰ a Prouvostova²¹ skupina. (Serafinová, 1994, s. 74)

Nedovršené projekty zákona o statutu tisku ilustrují protichůdné koncepty směřování celého odvětví. Jako rámec výkonu tiskové aktivity byl vybrána soukromá společnost, stát ale svazoval pravidla tržního hospodářství. Projekty zákonů z let 1946, 1947, 1948 a nakonec 1949 se snažily definovat statut, který by byl vlastní tiskovým vydavatelstvím²². Přes dlouhodobou snahu definovat postavení periodického tisku zákonem, legislativním procesem žádný z uvedených návrhů neprošel. (Charon, 1991, s.56)

1.5. Situace na poválečném tiskovém trhu, ve čtenářské obci

Nový tisk byl výrazně odlišný od předválečného nejen svým formátem, který byl značně redukován kvůli omezení přidělu papíru, a nadšením, které se odrazilo ve značné neprofesionalitě nových deníků, ale především v politické revoluci, která se na něm projevila. Roku 1939 radikálové a pravicové strany kontrolovali 46,2 % celkového objemu tisku, navíc jim byla nakloněna i většina nestranického tisku. Socialistický a komunistický tisk dohromady zabíral 11,4% celkového počtu čtenářů. Na konci roku 1944 se podíl radikálního a pravicového tisku snížil na 12,7%, zatímco ten socialistů a komunistů vzrostl na 47,8% a nyní to byl on, na čí straně byl nezávislý tisk. (Rioux, 1991, s.196-197)

Po Osvobození koexistují deníky zrozené z ilegálního tisku - Combat, Défense de la France, Franc-Tireur, Libération, Le Parisien libéré s předválečným tiskem, jehož zástupci jsou například L'Humanité, Le Figaro, Ce soir, L'Aube, stejně jako s nově vytvořenými jako Le Monde pod vedením Huberta Beuve-Méryho. V Paříži společně působilo celkem 34 deníků. (Goetschel, Loyer, 2002, s. 145)

²⁰ Skupina založena roku 1944 Émilienem Amauryem, zakladatelem listu Le Parisien libéré.

²¹ Skupina založena roku 1924 Jeanem Prouvostem, politikem a bohatým průmyslníkem. Do této skupiny patří např. Paris-Midi, Paris-Soir, Paris-Match či Marie-Claire.

²² Société anonyme à participation ouvrière (akciová společnost s dělnickou účastí); Société de presse soumise à un régime spécial (Tisková společnost podrobená speciálnímu režimu) aj.

Postupně se začala množit periodika, která používala tituly příbuzné zaniklým periodikám, aby si získala původní čtenáře. Například France-Soir nahradil Paris-Soir, Le Parisien Libéré (Serofinová, 1994, s. 74)

Vývoj na poválečném mediálním trhu výrazně ovlivnili dvě skutečnosti. První z nich byla ztráta důvěryhodnosti způsobená zkušeností z okupace, tou druhou byl rozvoj dalších mediálních technologií, jako bylo rozhlasové a televizní vysílání. Protože audiovizuální média byla schopna rychlejšího přenosu informace, tisk byl nucen se přeorientovat na tzv. “petite actualité”, tzn. lokální a regionální aktuality.

Velmi záhy naději, která doprovázela obnovení tisku po Osvobození vystřídalo zklamání - francouzský tisk narazil na neschopnost vlády dohodnout se na právním statutu. Navíc, v organizaci a distribuci stále převádá monopol Messageries Hachette, jelikož Nouvelle messageries de la presse française (NMPP), založené roku 1947 jsou z 49 procent ve vlastnictví Hachette. (Goetschel) Tisk, který měl být podle ideálů odboje profesionální, transparentní, sloužící veřejnosti a odproštěn od finančních vlivů, se musí po prvních finančních potížích (v letech 1946-1947), které zapříčinily zánik mnoha titulů²³, vrátit k soukromým fondům a příjmům z reklamy.

Nové změny se projevují především zánikem „mamutích“ listů, které vycházely v téměř dvou milionech exemplářů (Paris-Soir, Le Petit Parisien). To vyvolalo relativní pokles celkového množství pařížských deníků ve srovnání s expandujícím tiskem provinčním. (Duby)

Podíl provinčního tisku na celkovém nákladu na trhu se po Osvobození stal převládajícím na konci 40tých let se ustálil na přibližně 63%, na pařížský tisk připadalo tedy 37% podílu na trhu.²⁴ (Bellanger, s. 357)

Názorový tisk neuspěl v konkurenci s populárním tiskem, který modernizoval svůj formát: France-Soir a Le Parisien libéré dosáhly oba náklad přes 1 mil výtisků. Konkurence vysílání rádia nutí modernizovat projev, vytvořit nové formáty deníků. Inspirace přichází z anglo-amerického tisku, když se několik titulů pokouší transformovat na styl “tabloid”: Le Temps de Paris, Paris-Journal a L’Express quotidien (1956) se pouští do tohoto

²³ Zatímco roku 1945 působilo na trhu 26 pařížských a 153 provinčních deníků, roku 1950 tyto čísla klesla na 16 a 126. (Předválečný trh představoval 32 pařížských a 177 provinčních deníků) (Bellanger, str. 356, 452)

²⁴ Roku 1939 byly tyto podíly vyrovnané. (Bellanger, s.357)

dobrodružství. Roku 1950 založený L'Observateur redukoval svůj formát a za vzor si vzal aktuální politické angloamerické týdeníky. Je tedy jisté, že tyto nové magazíny, dostupné relativně širokému publiku okupují čím dál tím víc prostoru, který staré literárnější revue, ve srovnání najednou působící příliš elitářským dojmem, nechaly ležet ladem. Trh s periodiky je tedy prosperující, oživen a v barvách. (Goetschel, Loyer, 2002, s. 145-146)

2. DOPAD 2. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NOVINÁŘSKOU PROFESI VE FRANCII

2.1. Vypořádání se s kolaboranty

2.1.1. Meziválečné období, Syndikát novinářů

V období mezi dvěma válkami prošla novinářská profese významnou proměnou. První světová válka znatelně poškodila materiální podmínky žurnalistů. Stejně jako velká část střední třídy měli pocit sociální nejistoty, způsobené ekonomickými problémy, které otráslý především důchodovým systémem. S nárůstem ceny papíru, ale také platů ve výrobních dílnách po stávce pracovníků v knihtiskařském průmyslu v roce 1919, se vydavatelé rozhodli pro masivní snížení platů v redakcích. S poválečným přisunem mladých redaktorů, kteří se zapojili do vydávání tisku během války a po ní chtěli v odvětví nadále působit, se začíná také výrazněji objevovat nezaměstnanost.

Roku 1918 ve Francii působilo na sto různých novinářských asociací, shromažďujících průměrně 150 až 200 členů. Taková uskupení ale nebyla schopna bránit morální a materiální profesní požadavky v rámci sebe sama, ani při jednání s úřady.²⁵ (Delporte, 1995, s. 48). Vzrůstající potřeba norem a obrany profese vedla k založení Národního syndikátu novinářů²⁶. Tato asociace s podtitulem Asociace pro profesní obranu a pořádek byla založena dne 10. března 1918. Stalo se tak z iniciativy novinářských osobností jako byli Jean - Ernest Charles, Henri Sabathez, Louis Latzarus, Victor Margueritte, René Sudre a další. Syndikát se věnoval nejen zlepšení zaměstnaneckých a platových podmínek v redakcích, ale také významně přispěl k vymezení obrysů profese. Již roku 1919 poskytl první stručnou definici žurnalisty²⁷ jako “redaktora svázaného s určitým titulem, majícího na starosti redigování některé z rubrik, informační servis nebo jinou redakční činnost vyžadující jeho plnou pracovní aktivitu,...., majícího zároveň minimálně rok profesionální zkušenosti v oboru” (Delporte, 1995, s. 58).

Zákon z 29. března 1935, který mimo jiné definoval podmínky vydávání novinářského průkazu, znamenal právní uznání profese. Profesionální žurnalista je zde definován jako ten, který má “jako hlavní pravidelnou a placenou pracovní činnost vykonávání profese v redakční činnosti vydávání denního tisku, nebo jiného periodika vydávaného na území Francie, nebo

²⁵ První pokus o vznik jednotného syndikátu proběhl už roku 1905 na popud socialistických redaktorů jako byl Tesche (L'Humanité), Pouget (La Voix du peuple), Dubreuil (Le Socialiste). (Delporte, 1995, s.48)

²⁶ Syndicat national des journalistes (SNJ)

²⁷ Nutnou pro potřeby vyjednávání o platových podmínkách.

ve francouzské informační agentuře” a kterému “z této činnosti plyne hlavní příjem”. Vycházejí z poznatků získaných v uplynulých desetiletích, zavedl tzv. clause de conscience (“klauzuli o svědomí”) a posunul tak žurnalistu do středu mediálního systému jako garanta svobody tisku. Tato klauzule umožňuje novináři opustit redakci v případě významného posunu v charakteru nebo orientaci listu, aniž by ztratil nárok na finanční vyrovnání. Tento statut udělal z novináře jednu z nejlépe chráněných profesí. (Delporte, 1995, s. 61-62)

Před rokem 1936 prokazovali žurnalisté příslušnost k profesi průkazem vydávaným Policejní prefekturou. Syndikát proti tomuto systému několikrát protestoval především kvůli nedostatečným požadavkům pro vydání takového průkazu. Debaty s vládními činiteli nakonec vedly k vytvoření Komise pro vydávání identifikačního průkazu, která byla ustavena 17. ledna 1936. Byla složena rovným dílem členy vedení deníků a žurnalisty²⁸. Na začátku roku 1939 oficiálně profesně působilo 3458 novinářů, z čehož v Paříži působila více než polovina z nich. Tyto údaje však nejsou zcela přesné, protože především mimo hlavní město stále působilo množství přispěvatelů, kteří tak činili bez průkazu. (Delporte, 1995, s. 63-64)

1.2.2 Statut novinářů během okupace

Co se týče působení v tištěných periodicích, během okupace se dostali do popředí jako vydavatelé i autoři šéfové politických uskupení a političtí aktivisté, kteří nebyli profesionály v oboru (jako např. Marcel Déat, L'Oeuvre), ale viděli v uvolněném místě na trhu (po zrušení či zastavení vydávání mnohých periodik) možnost prezentace své názorové politické příslušnosti a zviditelnění. Zároveň se posílila pozice krajně pravicových novinářů²⁹ a stejně smýšlejících spisovatelů (jako např. Alphonse de Chateaubriant³⁰). Vedle tohoto aktivního militantního jádra působilo množství novinářů, kteří pokračovali v práci ať již z přesvědčení nebo z nutnosti zajištění obživy. Profese zároveň přitáhla množství mladých. Kolaborantské listy nabíraly zaměstnance a slabá profesní kvalita zaručovala možný rychlý vzestup na profesním žebříčku.

²⁸ Členové byli voleni profesionály z obou skupin, první složení komise z roku 1936 však bylo navrženo a jmenováno vládou. Prvním předsedou komise byl Henry Simond, po jeho smrti ho o rok později vystřídal Georges Bourdon.

²⁹ Např. Robert Brasillach, Rebatet, Cousteau, Jeantet, Camille Fégy, a další.

³⁰ Laureát literární ceny Goncourt z roku 1911, zakladatel kolaborantského deníku La Gerbe.

Stejně tak ovšem přibývalo mladých i zástupců jiných profesí v tisku odboje. Především na samém počátku okupace byli málokdy u založení titulu odboje přítomni profesionální žurnalisté. Od roku 1942 ale náklad tisku odboje stoupá a ten se profesionalizuje pod vedením zkušených žurnalistů. V jižní zóně si mnoho z nich ponechává svou práci v povolených redakcích, která jim tak slouží jako alibi.

Stejně jako některé pařížské listy, zvolil po okupaci Paříže Syndikát novinářů uchýlení se do jižní zóny, kde působil počas celé okupace (na více místech, nejvýznaměji však v Lyonu, kam se uchýlila většina významných periodik) a snažil se podporovat ilegální tisk.

Na konci roku 1942 byla v Lyonu založena Národní rada novinářů³¹, jíž předsedal Louis Martin-Chauffier. Jejím cílem nebylo jen podporovat odpor k okupantům, ale hlavně práce na přípravě nového konceptu budoucího poválečného tisku. Buletin Union française d'information et de diffusion, který CNJ nepravidelně vydávala, šířil informace po vzoru informačních kanceláří odboje. Jeho cílem bylo definovat ideál tisku ve službách veřejnosti, odproštěného od nadvlády peněz a podrobeného kolektivně přijatým morálním zásadám. (Delporte, 1999, s. 378)

25. září 1940 bylo založeno Korporativní sdružení pařížského denního tisku (Groupement corporatif de la presse quotidienne de Paris), které sdružovalo ředitele a redaktory šesti kolaborujících titulů (Le Matin, Paris-SOir, La France au travail, Aujourd'hui, L'Auto a L'Oeuvre). Roku 1941 se rozšířilo o dalších šest titulů a dvě agentury. Hlavním představitelem sdružení se stal Jean Luchaire³². Organizace sdružovala zástupce tisku, jimiž byli vydavatelé, redaktoři, administrativní pracovníci i dělníci. Spojena s dalšími čtyřmi organizacemi³³ vytvořila v březnu 1942 Národní korporaci francouzského tisku, jež byla uznána Presse-Gruppe jako jediný reprezentant francouzského tisku. Každé uskupení ponechalo své vlastní profesní průkazy, přesto vykonávání profese povolovala jen Komise pro vydávání identifikačního průkazu. Ta byla připojena k Profesní tiskové službě³⁴, která patřila k Ministerstvu informací. V čele komise zůstal její poslední předválečný předseda Stephen Valot.

³¹ Comité national des journalistes (CNJ)

³² (1901-1946), propagátor německých zájmů ve Francii, zakladatel deníku Les Nouveaux Temps, politik spojován s kolaborační vládou ve Vichy, je roku 1946 pro kolaboraci odsouzen k smrti a popraven.

³³ Presse quotidienne provinciale, Presse périodique générale, Agences d'information et de photographie a Messageries et ventes

³⁴ Service professionnel de presse

Na konci roku 1941 vytvořila skupina lyonských žurnalistů okolo Paula Heinze Radu pro obranu novinářů³⁵. Ta již v květnu 1942 shromáždila přes 90% novinářů působících v Lyonu a významnou pozici měla také v městech, kde sídlila další významná periodika³⁶ a stala se tak významným představitelem při jednání s vládou ve Vichy³⁷. (Delporte, 1995, s. 69)

2.1.3. Očista novinářského stavu

V předchozí části jsme se zmínili o nařízeních (z 30. září 1944 a 5. května 1945), která ošetřovala působení vydavatelských společností a způsoby šíření informací a zároveň určovala tresty za přestupky v období okupace. Právní zakotvení těchto trestů bylo často úzce spojeno s trestními donucovacími opatřeními a profesní očistou přímo se dotýkající jednotlivců.

Zbavení občanských práv pro kolaboraci s Němci se³⁸ vztahuje na všechny občany, kteří „po 16. červnu 1940 na území Francie či v zahraničí vědomě přímo či nepřímo pomáhali Německu nebo jeho spojencům, což způsobilo ohrožení jednoty národa či svobody Francouzů nebo jejich rovnost“. Toto nařízení mezi trestnými činy vedoucími ke zbavení občanských práv zmiňovalo „publikování článků, brožur nebo knih či pořádání přednášek ve prospěch nepřítele, kolaborace s nepřítelem, rasismu nebo totalitních doktrín“. (Bellanger, 1975, s. 256)

Novinářské profese se tedy dotkly dva druhy opatření. Jednak se na kolaborující novináře vztahovalo trestní právo francouzského justičního systému, které bylo vykonáváno v každém departmentu příslušnými soudními dvory (které mohly vynést i rozsudek smrti) a občanskými komorami (pro menší delikty, s maximální výší trestu zbavení občanství). Nejtěžšími případy se zabývaly soudní dvory speciálně zřízené nařízením z 26. června 1944.. Odsouzení a popravení byli například Jean Luchaire (ředitel deníku Nouveaux Temps) a Georges Suarez (ředitel Aujourd'hui), k doživotním nuceným pracem jsou odsouzení např. Charles Mauras (Action française), Henri Beraud (Gringoire) či Lucien Rabatet (Je suis partout). Vlnu nevole mezi intelektuály způsobil především proces s Robertem Brasillachem, významným spisovatelem, vynikajícím romanopiscem, ale také šéfredaktorem kolaborujícího Je suis partout. Rozpoutal diskusi jak posuzovat míru kolaborace k uměleckému přínosu

³⁵ Comité de défense des journalistes (CDJ), jejím předsedou se stal Henri Amoretti (Le Progrès)

³⁶ Marseille, Toulouse, Clermont-Ferrand, Saint-Etienne, Montpellier, Perpignan

³⁷ Spolu s další profesní skupinou, Groupe des accrédités.

³⁸ podle nařízení z 26. prosince 1944

autora. Zatímco nová generace novinářů vzešlých z odboje, kde významnou roli zastali zástupci komunistické strany, vyžadovali exemplární potrestání, skupina intelektuálů, jejichž mluvčími se stali François Mauriac a Jean Anouilh sbírali množství podpisů pod petici požadující milost. K petici se připojuje dokonce i Albert Camus, sám zastánce přísné čistky. Brasillach je přes tento odpor ve společnosti odsouzen a popraven 6. února 1945. I v natolik emocionálním období byl kontrast mezi takovým trestem a relativní beztrestností průmyslníků, kteří silně profitovali ze spolupráce s okupanty, markatní. (Delporte, 1999, s. 385) “Bývalo bylo lepší to dělat, než o tom psát.” poznamenal ke shovívavosti, s jakou soudy přistupovali k ekonomické kolaboraci, Alexandre Breffort, redaktor satirického listu *Canard enchaîné*. (Delporte, 1999, s. 387)

Původní systém očisty, ustavený nařízením ze září 1944, selhal. Mezi jeho slabiny patřilo především to, že pro posuzování deliktů nebylo stanoveno jednotné měřítko, vše záviselo pouze na uvážení místní komise. Hodnotila se následující hlediska: povaha listu, ve kterém novinář působil, jeho pozice, zodpovědnost v rámci redakce a předválečné působení (resp. jeho dobré jméno). 77% obětí čistek působilo v severní zóně - působit v listu v jižní zóně, kontrolované vládou ve Vichy ale pod francouzským velením, bylo považováno za méně vážný přečin. Vzhledem k nejednotným postupům docházelo k situacím, kdy novinář působící ve vichystickém deníku je suspendován na pět až deset let, zatímco jinde je jeho kolegové zakázána činnost doživotně. Rozhodnutí nejsou centralizovaná, neexistuje žádný seznam, který by obsahoval jména všech suspendovaných žurnalistů. Nařízení ze září 1944 zároveň počítalo s nutností prokázat se profesním průkazem až od dubna následujícího roku. Novinář, jemuž byla zakázána činnost, se tedy mohl nechat zaměstnat v regionu, kde ho neznají. Nezbyvalo tedy než začít odznovu. (Delporte, 1999, s. 393))

Druhá vlna profesní čistky byla řízena Emilem Dizardem, šéfem kabinetu ministra informací Pierra-Henriho Teitgena. Separátní systém profesní očisty byl ustaven nařízením z 2. března 1945³⁹. To pověřilo komisi pro udělování profesní identifikační karty žurnalistů vykonávat funkci komise pro očistu profese. Tato vyjímečná situace dvojího statutu trvala až do června 1946. Komise udělovala identifikační karty od svého zavedení roku 1935. Před válkou nebylo vykonávání žurnalistické profese podmíněno držením identifikačního průkazu.

³⁹ Ordonnance n°45-307 du 2 mars 1945 FONCTIONNEMENT, ROLE, PROCEDURE DEVANT LA COMMISSION DE LA CARTE D'IDENTITE DES JOURNALISTES PROFESSIONNELS STATUANT EN MATIERE D'EPURATION

Po získání statutu komise pro očistu profese se ale tato identifikace stala nástrojem, pomocí kterého bylo možno odlišit žurnalisty, kteří prokazatelně nespolupracovali s kolaboračním tiskem v období okupace a mohou být tedy zaměstnání v poválečných médiích. Z 8700 žádostí o vydání průkazu je jich zamítnuto 687. Posuzovalo se, zda žurnalista odpovídá kritériím podle statutu z roku 1935. Komise také vyžadovala zveřejnění seznamů vyloučených novinářů v každé redakci. První takový seznam se objevil 1. května 1945. Ať už je stihl jakýkoliv trest, novináři, kteří profesionálně působili mezi lety 1940 až 1944 se nacházeli na okraji profesního uznání nejméně po několik následujících let. (Delporte, 1999, s. 389-390)

Nicméně, již zákon z 6. dubna 1952 zavedl amnestii, která se vztahovala na kolaboraci spojenou s působením ve vydavatelství tisku a šířením informací. Amnestována byla všechna odsouzení k omezení či zbavení občanských práv.

2.1.4. Problémy v poválečném hledání statutu novinářů

Mnohým žurnalistům vzešlým z odboje chybělo jakékoliv profesní vzdělání. Tato situace našla řešení v iniciativě Phillipa Viannaye a Jacquesa Richeta, kteří sami začali působit jako novináři v ilegálním *Défense de la France*. Jednalo se o zřízení vysoké školy *Centre de formation du journalisme (CFJ)*. Ta byla určena v prvé řadě již působícím novinářům, až poté se z ní stala veřejná škola pro budoucí profesionály. Velký důraz byl kladen na techniku psaní, spolu s rozvíjením všeobecných znalostí a profesní etiky. Znalost a přihlášení se k hodnotám profese tak měly zaručit neopakování chyb z nedávné minulosti.

Experti působící v tehdejší mediální sféře rychle pochopili, že v prvních týdnech po osvobození není na trhu zdaleka tolik deníků odboje, které by mohly nahradit zakázané tituly. Ještě méně je zde redaktorů ilegálního tisku a novinářů odboje pro nahrazení zaniklých redakcí. “Znám velké regionální deníky, jejichž tři čtvrtiny redakce jsou složeny z novinářů působících během okupace.” Podotkl k této problematice Henry Teitgen, tehdejší ministr informací. (Delporte, 1999, s. 398)

Podmínky pro uskutečnění projektů plánovaných Odbojem pro oblast novinářství, jako posílení jeho morální hodnoty a přiblížení se ideálu veřejné služby, vypadají příznivě - dominance názorového tisku, profese sjednocená pod syndikátem, státní kontrola nad

rozbouřeným odvětvím. Aby jich bylo dosaženo, je potřeba pracovat na třech oblastech. Mezi ty patří rozšíření a obnovení profesionální základny povolání, posílení mravních základů vydavatelských společností, aby bylo zabráněno návratu ke kapitalistickému systému tisku, stejně tak jako samotných novinářů, aby bylo možné uzavřít kapitolu válečného selhání. Je tedy potřeba, aby byla žurnalistická profese v popředí celého mediálního systému.

V poválečných redakcích můžeme nalézt zkušené novináře působící po boku mladých, kteří teprve objevují řemeslo. Například v redakci Le Mondu, jehož první číslo vyšlo 18. prosince 1944, se spojily dvě rozdílné generace. A to muži nad 45 let, jako Rémy Roure, André Chênebenoit, Robert Kemp nebo Raymond Millet a mladší 30 let, kteří teprve objevovali fungování celonárodního tisku (Bernard Lauzanne, Jean Planchais, Édouard Sablier, Jean Houdart, atd.). (Delporte, 1999, s. 406)

V poválečných letech zaznamenala novinářská profese prudký nárůst. Na konci roku 1948 bylo 6467 držitelů novinářského identifikačního průkazu. Nadšení z nárůstu nových titulů v době těsně po osvobození ale rychle opadlo následkem vážné krize, která se v tisku objevila roku 1946. Euforie ve vydávání nových titulů byla vystřídána zklamáním, když špatně řízené listy nezkušenými šéfredaktory a manažery zanikly s prvními problémy. Mnoho mladých redaktorů, kteří se vrhli do profese po skončení války, v ní působili jen velmi krátkou dobu. (Delporte, 1995, s. 81-82)

Novináři, stejně jako majitelé tisku volají po právním zakotvení projektů plánovaných Odbojem. „..nežádáme po ministru informací aby nás chránil od takového či takového eventuálního konkurenta, žádáme velkou a nezbytnou strukturální reformu, která se bude nazývat statutem svobodného tisku.“ pronesl před Národním shromážděním Jean Texcier, šéfredaktor Libération-Soir v březnu 1945. (Delporte, 1999, s. 408.) Přesto vláda přijímá jen přechodná opatření, představená nařízením z 26. srpna 1944. V podstatě jediné realizované návrhy vyšly od Národní federace francouzského tisku⁴⁰, která v říjnu 1945 vydala Projekt deklarace práv a povinností tisku⁴¹, sepsán Albertem Bayetem a Claudem Bellangerem. V článku 3 tohoto dokumentu se říká, že svoboda tisku „.. závisí zcela na svědomí novinářů a jejich čtenářů.“ (Delporte, 1999, s. 411-412)

⁴⁰ Původně Národní federace ilegálního tisku, název byl změněn roku 1945, v daném období jí předsedal Albert Bayet. (Bellanger, 1975, s. 284)

⁴¹ Projet de déclaration des droits et des devoirs de la presse

Veškeré právní ukotvení žurnalistické profese zůstalo nezměněno ve srovnání s předválečným stavem - zákon z roku 1881 je prakticky nedotčen, stejný statut (z roku 1935), stejný regulační orgán (Komise pro vydávání identifikačního průkazu), stejný dominantní syndikát, stejné praktiky v přístupu k redakční práci... Na začátku 50tých let, kdy dochází k přeměně tisku a jeho obsahu, přesto přetrvává ideál založený na vysoké důležitosti jeho funkce ve společnosti a na odmítání pokládání informací za prostý předmět konzumace. Relativní neúspěch poválečného přerodu tisku v rámci těchto ideálů zanechal ale v povědomí o novinářské profesi stopu.

2.2. Osobnosti, které významně ovlivnily fr. tisk dané doby

2.2.1. Albert Bayet

Albert Bayet žil v letech 1881 až 1961. Působil jako profesor na pařížské Sorbonně, byl členem levého křídla Radikální strany, významným sociologem a bojovníkem Ligy za lidská práva.

Nejdříve nastoupil jako redaktor do Quotidien, poté působil v La Lumière. Bayet se stal mluvčím morálních požadavků tisku. Byl nakloněn komunistickým ideálům v otázce boje proti “trustům” a příznivec státní intervence do záležitostí tisku.

Publikoval v listu Franc-Tireur, předsedal Národní federaci ilegálního tisku, ze které se 29. prosince 1944 stala Národní federace francouzského tisku. V jejím čele zastával postoj, že tisk “není nástrojem komerčních záměrů, ale nástrojem kultury”, nemá záviset “ani na vládě ani na finanční moci, ale jen na svědomí žurnalistů a čitateľů”, jeho rolí je “podávat přesné informace, ..., sloužit lidskému pokroku”. (Acad. des sciences morales et politiques).

Albert Bayet byl také členem komise, která doporučovala přidělování povolení k poválečnému vydávání tisku (ustavena byla 22. září 1945). Spolu s Claudem Bellangerem⁴² sestavil roku 1945 “Projekt deklarace práv a povinností svobodného tisku”.

⁴² Novinář, spoluzakladatel deníku Parisien libéré, viceprezident Agence-France-Presse a pozdější prezident Mezinárodní asociace vydavatelů novin.

2.2.2. Pierre Brisson

Pierre Brisson se narodil do umělecké rodiny 5. června 1896. Jako mladík se účastnil První světové války. V žurnalistice začal působit roku 1920, kdy nastoupil jako asistent do redakce *Annales*⁴³, roku 1925 přebral po smrti svého otce jeho divadelní rubriku v *le Temps*. Roku 1934 se stal literárním ředitelem *Le Figaro littéraire* a začal budovat redakci, kde by se podle svých slov:” ..mohla soustředit a volně se vyslovovat francouzská elita. Představoval jsem si tisk, kde by se spisovatelé cítili jako doma, tisk.. hluboce oddán národnímu zájmu..”(Blandin, s. 135). Brisson rozšířil skupinu autorů o významné spisovatele doby, jako byli François Mauriac, Georges Duhamel, Paul Claudel, Maurice Donnay, Reynaldo Hahn a Paul Valéry. Brisson tak obnovil literární tradici deníku. Spoluředitelem *Le Figara* se stal roku 1936.

Pierre Brisson je po vyhlášení války mobilizován a po okupaci v červnu 1940 zatčen, podaří se mu ale z uprchnout a připojit se k redakci 13. června 1940. Přestože z počátku podporoval Maršála Pétaina, začal se proti němu ostře vyjadřovat jak cítil, že pařížský tisk ve svobodnézóně je čím dál tím víc kontrolován německými autoritami. 28. září 1941 Maurice Pouquet, zmocěnc Yvonne Cotnáreanu⁴⁴, potvrdil Brissona ve vedení listu s tím, že Cotnáreanu odstoupila z vedení, jelikož žila dlouhodobě v USA. Brissonovo jméno se tak objevuje v palcových titulcích listu, stal se jeho generálním ředitelem.

Roku 1942, po přerušení vydávání listu, Brisson píše v dopise své manželce :” Ponecháváme si lyonskou kancelář, chystáme se na budoucnost, připraveni znovu začít vydávat list při první možné příležitosti.” (Blandin, s. 152)

Obnovení vydávání listu 23. srpna 1944 Brisson prezentoval jako nejsilnější moment jeho profesionálního života. Přes poválečné spory s Y. Cotnaréanu co se týče směřování listu, vede redakci v souladu se svým politickým a společenským přesvědčením - v duchu antikomunismu, obrany parlamentní demokracie, smíření s Německem, evropské jednoty a atlantické aliance. Pomocí svých zásad získal pro redakci *Le Figara* i slavného filosofova a sociologa Raymonda Arona.

V době čtvrté republiky má Brisson značný vliv na politickou třídu, působil na ni svým antikomunismem a připojil se na stranu generála De Gaula. V čele *Le Figara* zůstal až do své smrti roku 1964.

⁴³ Významná historicko-společenská revue, kterou založil roku 1929 Marc Bloch a Julien Fèbvre.

⁴⁴ Po rozvodu s Francoisem Cotym je Cotnáreanu majoritní vlastníci listu.

2.2.3. Jean Prouvost

Jean Prouvost žil v letech 1885-1978. Byl dědicem velmi bohaté rodiny podnikající v textilním průmyslu. Roku 1924 koupil deník Paris-Midi, ale významnou pozici na trhu získává až s nákupem deníku Paris-Soir, levicového deníku založeného roku 1925 žurnalistou vyznačujícím se silným anarchistickým postojem Eugènem Merlotem. Pod Prouvostovým vedením ztratil deník své politické zaměření, ale dočkal se obrovského nárustu nákladu⁴⁵. Toho Prouvost dosáhl změnou formátu listu, která obsahovala atraktivní nadpisy, výrazné použití fotografií, reportáže zaměřující se na senzace, či zavedení rubriky sport a horoskopy.

Roku 1937 založil magazín Marie-Claire, který předznamenal poválečnou feminizaci francouzského tisku. Do jeho vlastnictví spadaly také Paris - Match či sportovní příloha L'Intraseant.

Za Druhé světové války působil Jean Prouvost od 6.června 1940 krátce jako ministr informací ve vládě Paula Reynauda, 19. června přešel na funkci vysokého komisaře na též ministerstvu ve vládě maršála Pétaina, na svůj post však o měsíc později rezignoval. Po osvobození je Prouvost pro své působení během války odsouzen ke ztrátě občanství, Nejvyšší soud ale roku 1947 rozsudek zrušil.

Po válce se Prouvost pustil do obnovy svého impéria. Match byl znovu vydáván pod názvem Paris-Match, Marie-Claire byla znovu vydávána od roku 1954. Roku 1950 odkoupil převážnou část akcií deníku Le Figaro.

Přesto se na konci 60ých let dostala skupina Prouvost do finančních potíží a byla nucena většinu svého majetku rozprodat. V roce Prouvostovi smrti už do jeho mediální skupiny patřily pouze magazíny pro ženy. (Chesnais, 2001, s. 86-90)

⁴⁵ Z 60 000 výtisků v roce 1930 náklad rostl na 130 000 roku 1931, 880 000 roku 1933 až na 2 miliony výtisků v roce 1939. (Chesnais, 2001, s. 86)

2.2.4. Robert Brasillach

Robert Brasillach se narodil do katolické rodiny 31. března 1909. Absolvoval elitní školu Ecole Normale Supérieure v Paříži, a poté se stal spisovatelem a literárním kritikem pro *Action Française* pod vedením Charlese Maurrase. Ve své době patřil také k nejnadanějším francouzským básníkům.

Brasillach zpočátku odmítal hitlerovský nacismus a vystupoval proti němu i v tisku, kam svými články přispíval. Hluboce na něj však zapůsobila návštěva Německa, především tamní všeobecný řád, zatímco předválečná Francie se zmítala v politickém chaosu. Po pádu Francie se Brasillach stal šéfredaktorem deníku *Je suis partout*, s nímž už dříve spolupracoval. Původně konzervativní tiskovina se po redakčních výměnách změnila v tribunu pařížských kolaborantů, kteří podporovali nacistickou politiku. Brasillach v listopadu 1942 podporoval obsazení zbytku území, jež do té doby spravovala vláda ve Vichy, protože to podle něj znamenalo „znovusjednocení Francie“. Brasillach také volal po smrti levicových politiků a v létě 1944 podepsal výzvu žádající popravu všech členů francouzského hnutí odporu. Postu šéfredaktora *Je suis partout* byl však přesto pro „přílišnou měkkost“ svých názorů už v září 1943 zbaven. Nahradil jej bratr později slavného mořského výzkumníka Pierre-Antoine Cousteau.

Robert Brasillach patřil mezi vybrané osobnosti, kterým Němci umožnili po nálezů hromadných hrobů polských důstojníků navštívit Katyň. Své svědectví následně ve Francii zveřejnil.

Po osvobození Paříže se Brasillach nějakou dobu skrýval, ale když se dozvěděl o zatčení své matky, dobrovolně se 14. září 1944 přihlásil úřadům. Dalších pět měsíců strávil ve vězení. Proces ním byl zahájen 19. ledna 1945 a byl odsouzen k trestu smrti. Tento rozsudek vzbudil v řadách francouzských literátů rozruch a nastolil otázku, nakolik je správné odsoudit k smrti někoho, kdo se dopustil pouze „intelektuální kolaborace“. Člen hnutí odporu a spisovatel François Mauriac zorganizoval petici žádající po prezidentu zmírnění trestu. De Gaulle na to nepřistoupil a Brasillach stanul 2. února 1945 v Montrouge před popravčí četou. Pohřben je na hřbitově Pere Lachaise.

3. LE FIGARO

3.1 Historie listu

Le Figaro je nejstarším dosud vycházejícím deníkem na francouzském trhu. Byl založen roku 1826 jako satirický týdeník, deníkem se stal roku 1866 na popud Hippolyta de Villemessanta. Pod jeho vedením se stal významnou institucí kulturního a politického života Francie konce 19. století. Ani na počátku 20. století neztrácí svůj vliv, těží ze zlatého období tisku a udržuje si významný vliv na veřejné mínění ve společnosti. První světová válka však znamená významný zvrat a otevírá období nestability, během kterého se vystřídá několik majitelů deníku.

Významný vliv na předválečný obraz Le Figara ve společnosti mělo zakoupení deníku bohatým průmyslníkem Françoisem Cotym⁴⁶. Coty financoval krajně pravicová hnutí a sám měl vysoké politické ambice, jejichž dosažení chtěl dosáhnout mimo jiné pomocí tisku. Jeho prvním cílem se stal Le Figaro. Coty využil roku 1920 interních konfliktů v listu a koupil značnou část akcií, kontrolu nad tiskem pak převzal o dva roky později. Roku 1927 se stal politickým ředitelem listu. Následující rok koupil Le Gaulois, vlivní list vycházející v malém nákladu a sloučil jej s Le Figarem. Tomu ale přes jeho snahu a nemalé investice ale klesá náklad (z 50 000 výtisků roku 1928 na 10 000 roku 1932).⁴⁷ Ekonomická krize na americkém trhu, odkud plynula velká část Cotyho bohatství ho však donutila Le Figaro v říjnu 1933 částečně rozprodat. François Coty zemřel jen pár měsíců poté. (Blandin)

3.2. Přesun do exilu

“Z politického hlediska se Le Figaro před válkou vrátil k umírněnému konzervatismu...titul se vrátil ke klasickým pravicovým pozicím a dokázal si udržet odstup od fašizující extrémní pravice. .. Tváří v tvář Hitlerovi, Le Figaro prozíravě varoval před nebezpečím nacismu. Roku

⁴⁶ Coty zbohatl na počátku století výrobou parfémů.

⁴⁷ Coty roku založil extrémně pravicový list L'Ami du peuple, jenž se stal okamžitě předmětem sporu s ostatními vydavateli především proto, že byl prodáván za cenu 10 centimů, namísto 25 centimů za něž vycházely ostatní listy. Agentura Havas mu odmítla služby a Messageries Hachette ho nedistribuovala. Coty si zajistil vlastní distribuci a deník slavil veliký úspěch, od roku 1930 vychází v nákladu 1 milion výtisků. Po ekonomické krizi byl Coty v prosinci 1933 nucen list L'Ami du peuple prodat. (Chesnais)

1939, Le Figaro znovu dobyl své místo významného kvalitního titulu, Cotyho epizoda byla zapomenuta.” (Blandin, 2007 p. 178)

Po okupaci severní části Francie je Le Figaro jedním z deníků, které se rozhodnou pro odchod do exilu. Nejprve se přesunul, stejně jako vláda, do Tours, kde vychází od 12. do 16 června 1940. Přes původní plán, že zde nalezne útočiště na několik měsíců se následkem prudkého bombardování města musí již po čtyřech dnech stěhovat. Aniž by přerušil vydávání, přesouvá se tedy do Bordeaux, kde vychází na rotačkách deníku La Petite Gironde. Již o pár dní později ale dorazily do města německé vojenské jednotky a deník opět opouští své dočasné zázemí. Bylo tedy rozhodnuto, že se přesune do města Clermont-Ferrand, kde začal od 1. července vycházet na rotačkách deníku l’Avenir du Plateau central.

Brzy ale bylo jasné, že odsud dostupné distribuční kanály nemohou deníku zajistit natolik početné čtenářské publikum, aby mohl dále existovat. Georges Ravon, jeden z novinářů působících v té době v redakci popisuje situaci následovně:

“Naše redakce se nesměle vplížila k židlím, uvolněným jejich běžnými majiteli během obědové přestávky, aby dala dohromady několik krátkých článků. Redaktoři se ptali sami sebe, jaké “pařížské” téma by mohli rozvinout z tohoto ztraceného města....Během bitvy o Londýn titulky odpočítávaly sestřelené letadla po stovkách a mrtvé po tisících. Mimo komentářů k těmto operacím , které se snažily obejít oficiální nařízení a ukázat čtenářům pravdu, jsme však neměli čím obsah listu naplnit.” (Blandin, 2007, s. 142)

3.3 Působení v Lyonu

13. srpna 1940 se po útěku ze zajetí k redakci přidává Pierre Brisson. Bez námitek se opět ujímá místa ve vedení deníku a rozhoduje o přesunu redakce do Lyonu, ve kterém mezitím našly útočiště i další velké pařížské deníky, jako Le Temps, L’Action française, Le Journal a Paris-Soir. První lyonské číslo Le Figara vyšlo 7. září 1940, poté, co se redakce usadila ve čtárech místnostech poskytnutých místním deníkem Le Nouvelliste.

Stejně jako ostatní tisk v jižní zóně, Le Figaro podléhá přísnému dohledu ze strany cenzury. Pierre Brisson několikrát apeluje na vichystickou vládu a upozorňuje na vzrůstající vliv německých autorit. V tomto sporu se přiklání na obranu vládního kabinetu maršála Pétaina, který ztrácí moc nad tiskovými opatřeními a Brisson svůj dopis generálu Laureovi (předsedovi vládního kabinetu) končí slovy: “Otázka tiskového dohledu se stává zásadní. Na

jeho důležitost ukazuje fakt, s jakou urputností se snaží jej Maršálovi odebrat. Není potřeba vás ujišťovat o rezistenci Le Figara.” Mluví zde o odporu Le Figara vůči cenzuře ze strany německých orgánů. Pierre Brisson pokračuje v boji proti německé cenzuře a v následujících měsících je kvůli tomuto postoji vydávání novin nuceně dočasně přerušeno. Stalo se tak 28. a 29. dubna 1941 a 9. ledna 1942.

Po vylodění spojeneckých vojsk v severní Africe 8. listopadu 1942 se mezi “pařížskými” listy rozpoutala diskuse o společném zastavení vydávání. Brisson se rozhodnul tak učinit, je aby byl předstížen oficiálním nařízením z 10. listopadu, které přerušilo vydávání Le Figara z důvodu “odmítnutí odsouzení anglo-americké agrese”. Brisson sice díky svým konexím ve Vichy dosáhl zrušení zákazu pro vydávání Le Figaro littéraire, kterému je nadále dovoleno vycházet dvakrát týdně, další oficiální nařízení z 26. listopadu ale zakazuje vydávání i tohoto titulu. (Blandin, 2007, s. 152)

Přestože list Le Figaro mezi listopadem 1942 a srpnem 1944 nevychází, společnost Figaro přetrvává. V listopadu 1943 se Pierre Brisson stal jejím předsedou představenstva, což přispělo k tomu, že se stal opravdovým pánem tohoto deníku. Redakci, jejíž činnost byla dočasně zastavena v tomto období tvoří čtyři osobnosti - Maurice Noël, Jacques Patin, Georges Ravon a Louis Gabriel-Robinet. (Blandin, 2007, s. 152)

3.4. Postavení na francouzském trhu po obnovení vydávání

Od června 1944 se Pierre Brisson připravuje na znovuoobnovení listu a spolu se spolupracovníky mu zajišťuje materiální podmínky. 17. srpna 1944 se všichni sešli v ředitelově kanceláři v pronajatém bytu. Louis Gabriel-Robinet tento stav popisuje následujícími slovy: “Pracovali jsme dnem i nocí ve dvou či třech temných místnostech .. , které jsme pokřtili jako redakci”. (Blandin, 2007, s.154)

První poválečné číslo Le Figaro vyšlo 23. srpna 1944 na jednom oboustranně potištěném listu za cenu 2 franky. Číslo neslo označení “n°1, 118. rok” a pole obyčejně vyplněna kontaktními údaji zůstala prázdná⁴⁸.

⁴⁸ Jean Guignebert, generální sekretář Ministerstva informací provizorní vlády v období 26. 8. - 5.9.1944, vydal povolení k vydávání listu, zároveň ale doporučil Brissonovi prozatím z bezpečnostních důvodů články nepodepisovat a neuvádět ani kontaktní údaje redakce. Ve druhém čísle, vydaném o den později se objevuje jen jméno Pierre Brissona jako ředitele. Kompletní údaje s autory článků můžeme tak nalézt až v čísle vyšlém 25. srpna 1944.

Po Osvobození čeká Le Figaro obrovský úspěch. Přestože jej po několik týdnů lze distribuovat jen pomocí pouličních prodavačů, jeho náklad jen pro pařížský region dosáhne již v srpnu nákladu 100 000 kusů. Jako jediný titul z okupované zóny, který si ponechal svůj původní název, využívá této situace aby zaplnil prázdné místo na názorové politické pravici, uvolněné vinou zákazu vycházení kolaborujících titulů. Je zde tedy dostatek volného místa na trhu pro působení velkého liberálně konzervativního deníku. Prudký vzestup Le Figara se řadí podle údajů o nákladu mezi nejvýznamější deníky francouzského tiskového trhu. Zatímco číslo z 27. srpna 1944 bylo vytištěno v 91 000 exemplářích, v říjnu již náklad dosáhl počtu 200 000 kusů. V říjnu 1948 svými 380 000 exempláři konkuruje Le Parisien libéré, před ním jsou jen France-Soir (630 000 kusů) a Paris-Press (470 000 kusů).

Pierre Brisson obnovil vydávání listu a vedl jej ignorující majitelku listu Yvonne Cotnareanu⁴⁹ a její 97% podíl akcií listu. Ta se ale snažila soudně i mimosoudně získat kontrolu nad vydáváním. Vzhledem k tomu, že žila trvale v New Yorku, chtěla aby Brisson vedl list v duchu podpory americké politiky a odrážel postoje tamní politiky. Brisson to odmítl, pokračoval v tom, co nazýval politika "Francie na prvním místě", která nahlížela na USA ve stejných kategoriích jako na Sovětský svaz. Tento postoj vůči majoritní akcionářce listu mu dovolila licence pro vydávání deníku obdržaná od vlády (jako povolení pro obnovení vydávání v rámci očisty tisku).

Roku 1946 Le Figaro, stejně jako celý tiskový trh čelí stávce v typografickém průmyslu, způsobené ekonomickými potížemi v odvětví. Každý den novináři chystají články a celé vydání novin pro případ, že by konec stávky umožnil jejich vytištění. Ve Figaru, po čtyřech týdnech bez jediného výtisku, svolává Pierre Brisson vedení listu, což vede k rozhodnutí, že po tři dny od 14. března sami žurnalisti prodávají jeden oboustraně potištěný list, nesoucí podtitul "Provizorní deník vydávaný redaktory Le Figara", na Champs-Élysées po čtyřech francích za výtisk.

Další dvě stávky, které poznamenaly začátek roku 1947 hluboce poznamenaly francouzský tisk, Le Figaro ale patří mezi ty deníky, které z této těžké situace vzešly posilněny. (Blandin). 50. léta byla pro Le Figaro synonymem prosperity, jeho čtenářská obec neustále rostla. Pierre Brisson opustil divadelní kritiku a určil politické směřování listu v duchu dědictví předválečného Figara - umírněný pravicový liberalismus. Francis Balle komentoval situaci slovy: "Velké pařížské listy, Le Figaro a Le Monde, užívají vyjímečné prestiže mezi francouzským tiskem...Jejich editoriały jsou citovány, ..., jejich články udávají

⁴⁹ Bývalá manželka Françoise Cotyho, majitelkou listu je od 1. května 1934.

tón: mezi ostatními listy hrají roli názorových vůdců. Slouží jako reference pro celek francouzského tisku a jeho žurnalistů...” (Blandin, 2007, s.177)

ZÁVĚR

V oblasti žurnalistické profese je meziválečné a ranně poválečné období časem profesního formování a z tohoto pohledu jedním z nejvýznamnějších období historie současného novinářství. Byly ustaveny především principy a pravidla, která jsou v oblasti respektována až do dnešních dní. Jedná se především o statut žurnalisty z roku 1935 a zavedení identifikačního novinářského průkazu

Toto období je charakteristické bitvami na mediálním poli, které probíhaly nejen mezi deníky soupeřícími o čtenáře na znovuobnoveném tiskovém trhu, ale také mezi žurnalisty, vlastníky vydavatelstev a politiky o redefinování statutu tisku a principů jeho fungování pro nadcházející léta.

Bezpochyby nejvýraznějším momentem poválečných debat je očištění celého mediálního systému od poskvrny kolaborace s okupanty. O citlivosti tohoto tématu svědčí fakt, že do dnešní doby je prakticky nemožné dobrat se od oficiálních zdrojů detailů průběhu tohoto procesu nejen v mediální oblasti, ale v celé francouzské společnosti, jak o tom hovoří Peter Novick, který se tímto tématem zabýval ve své studii *L'Épuration française 1944 - 1949*.

V období okupace i po roku 1944 se předválečný tisk, respektive fungování celého systému tiskového trhu v předvečer Druhé světové války stalo předmětem vášnivé kritiky mediálních teoretiků. Pod vlivem ideálů odboje byly instituce kritizovány pro neschopnost čelit složité situaci v područí německého okupanta. Za vinu to bylo dáváno především povaze řízení tisku, které bylo čím dál tím více ovlivňováno ekonomickými zájmy. Představitelé odboje předpokládali, že kdyby i před válkou fungovala novinářská práce na vysoce morálních principech především jako služba občanům, odolala by lépe válečné situaci. Proto podle těchto ideálů mělo být fungování celého odvětví od základů přehodnoceno, ve formě naprostého odtržení se od předválečných principů a především očištění odvětví od listů i jednotlivců kolaborujících s německou stranou. Tento přístup ale narazil na mnoho překážek, a to především na nezbytnost působení profesionálů v redakcích i v řízení listu, nemožnost udržet vydávání periodika bez značných finančních zdrojů plynoucích z reklamy, či od různých zájmových skupin. Přestože tedy vývoj tisku pokračoval z hlediska statutu i fungování tam, kde se nacházel těsně před druhou světovou válkou, válečného a poválečného období zanechalo v celém odvětví nerasmazatelné stopy, jelikož se během něj vyprofiloval

nejen tiskový trh, ale i profesní působení v něm a toto období tak bylo určujícím pro vývoj odvětví v následujících desetiletích.

BIBLIOGRAFIE

NOVICK, Pierre. *L'épuration française : 1944 - 1949*. 1. édition. Paříž : Éditions Balland, 1991. 364 s.

CHARON, Jean-Marie. *La presse en France : de 1945 à nos jours*. [s.l.] : Seuil, 1991. 416 s. ISBN 2-02-012870-5

BELLANGER, Claude, et al. *Histoire générale de la presse française : de 1940 à 1958*. [s.l.] : Presses universitaires de France, 1975. 550 s

DELPORTE, Christian. *Histoire du journalisme et des journalistes en France*. Paris : Presses universitaires de France, 1995. 127 s. Que sais-je?; sv. 2926. ISBN 2-13-046778-4

DUBY, Georges. *Dějiny Francie : od počátků po současnost*. Vladimír Cinke. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 953 s. Larousse. ISBN 8071845140

BLANDIN, Claire. *Le Figaro : Deux siècles d'histoire*. 1. édition. Paříž : Armand Colin , 2007. 308 s.

GOETSCHÉL, Pascale, LOYER, Emmanuelle. *Histoire culturelle de la France : de la Belle Époque à nos jours*. 2. édition. Paříž : Armand Colin / VUEF, 2002. 252 s.

SERAFINOVÁ, Danuša. *Dejiny svetoveho novinarstva II. : Dejiny francúzskeho novinarstva*. Bratislava : Univerzita komenského Bratislava, 1994. 116 s.

D'APPOLLONIA, Ariane Chebel. *Histoire politique des intellectuels en France : 1944 - 1954*. 1. édition. Bruxelles : Éditions Complexe, 1990. 218 s.

AGULHON, Maurice, NOUSCHI, André, SCHOR, Ralph. *La France de 1940 à nos jours*. 1. édition. Paříž : Éditions Nathan, 1995. 574 s.

CHESNAIS, Robert. *Histoires de médias*. 1. édition. Paříž : Nautilus, 2001. 120 s.